

Unga lagöverträdare

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar utskottet en rad motioner från den allmänna motionstiden år 2002. I motionerna tas upp olika frågor om unga lagöverträdare. Det handlar bl.a. om brottsförebyggande åtgärder i vid bemärkelse, t.ex. genom åtgärder som stärker familjen, om ett nytt påföljdssystem för unga lagöverträdare och om drogtester på barn.

Utskottet avstyrker samtliga yrkanden och hänvisar bl.a. till att gällande regelverk är ändamålsenliga samt till pågående utrednings- och beredningsarbete.

I ärendet finns 11 reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	5
Inledning.....	5
Tidiga åtgärder m.m.	6
Ungdoms- och jourdomstolar m.m.	8
Socialtjänstens åtgärder	9
Nytt påföljdssystem	10
Medling	11
Skadestånd.....	13
Övrigt	13
Polisstöd åt föräldrar.....	13
Registrering av barn.....	14
Drogtest av barn under 15 år	15
Reservationer.....	18
1. Tidiga åtgärder m.m. (punkt 1).....	18
2. Neuropsykiatriska funktionshinder (punkt 2)	19
3. Ungdoms- och jourdomstolar m.m. (punkt 3)	19
4. Socialtjänstens åtgärder (punkt 4).....	20
5. Nytt påföljdssystem (punkt 5)	20
6. Medling (punkt 6).....	21
7. Information om föräldrars skadeståndsansvar (punkt 7).....	22
8. Polisstöd åt föräldrar (punkt 8).....	22
9. Registrering av barn (punkt 9).....	23
10. Drogtest av barn under 15 år (punkt 10).....	23
11. Drogtest av barn under 15 år (punkt 10).....	24
Bilaga	
Förteckning över behandlade förslag.....	25
Motioner från den allmänna motionstiden år 2002.....	25

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Tidiga åtgärder m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju236 yrkandena 2 och 11, 2002/03:Ju249 yrkandena 5 och 6, 2002/03:Ju280 yrkande 10, 2002/03:Ju353 yrkande 1, 2002/03:Ju364 yrkande 1 och 2002/03:Ju366 yrkande 1.

Reservation 1 (m, fp, kd, c)

2. Neuropsykiatriska funktionshinder

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju310.

Reservation 2 (fp, kd)

3. Ungdoms- och jourdomstolar m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju340 yrkande 5 samt 2002/03:Ju365 yrkandena 2 och 3.

Reservation 3 (fp, kd)

4. Socialtjänstens åtgärder

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju360 samt 2002/03:Ju365 yrkandena 1 och 4.

Reservation 4 (fp, kd)

5. Nytt påföljdssystem

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju213 yrkandena 5–8, 2002/03:Ju236 yrkandena 1, 7 och 9 samt 2002/03:Ju280 yrkandena 4, 8 och 9.

Reservation 5 (m)

6. Medling

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju365 yrkandena 7–9.

Reservation 6 (kd)

7. Information om föräldrars skadeståndsansvar

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju213 yrkande 1.

Reservation 7 (m)

8. Polisstöd åt föräldrar

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju213 yrkande 2, 2002/03:Ju280 yrkande 6 och 2002/03:Ju281 yrkande 7.

Reservation 8 (m)

9. Registrering av barn

Riksdagen avslår motion 2002/03:Ju213 yrkande 3.

Reservation 9 (m, fp)

10. Drogtest av barn under 15 år

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Ju213 yrkande 4, 2002/03:Ju236 yrkande 14, 2002/03:Ju280 yrkande 7, 2002/03:Ju281 yrkande 6, 2002/03:Ju366 yrkande 5, 2002/03:So251 yrkande 6 samt 2002/03:Ub554 yrkande 4.

Reservation 10 (m)

Reservation 11 (kd)

Stockholm den 13 mars 2003

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Susanne Eberstein (s), Alice Åström (v), Margareta Sandgren (s), Beatrice Ask (m), Helena Zakariásén (s), Ragnwi Marcelind (kd), Elisebeht Markström (s), Jeppe Johnsson (m), Yilmaz Kerimo (s), Torkild Strandberg (fp), Johan Linander (c), Göran Norlander (s), Cecilia Magnusson (m), Joe Frans (s), Leif Björnlod (mp) och Kerstin Andersson (s).

Utskottets överväganden

I detta betänkande behandlar utskottet en rad motioner från den allmänna motionstiden år 2002 som rör unga lagöverträdare. I betänkandet tas upp frågor om bl.a. familjens och skolans brottsförebyggande betydelse, ett nytt påföljdssystem för unga, medling, polisstöd åt föräldrar och drogtest av barn under 15 år. Utskottet avstyrker samtliga yrkanden och hänvisar bl.a. till att gällande regelverk är ändamålsenliga samt till pågående utrednings- och beredningsarbete.

Jämför reservationerna 1–11.

Inledning

I detta betänkande behandlar utskottet ett antal motioner från den allmänna motionstiden 2002 som rör unga lagöverträdare. Som en allmän bakgrund kan redan här nämnas att påföljdssystemet för unga lagöverträdare ständigt är föremål för utvärderingar och förbättringar.

År 1995 infördes bestämmelser som bl.a. syftade till att öka snabbheten vid förfarandet hos polis, åklagare och domstol. Vidare skulle vid domstolarna mål mot ungdomar under 21 år normalt handläggas av domare med särskild fallenhet för uppgiften (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1).

Våren 1998 beslutade riksdagen om förändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare (prop. 1997/98:96, bet. 1997/98:JuU21). De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1999. Regleringen innebar en uppstramning av åtgärderna när ungdomar begår brott, bl.a. infördes en möjlighet att överlämna den unge till sluten ungdomsvård vid allvarlig brottslighet, där påföljden annars måste bli fängelse.

Efter en översyn av bestämmelserna för handläggning av ungdomsmål genomfördes vissa ändringar av bl.a. rätten till offentlig försvarare, socialtjänstens medverkan vid huvudförhandlingen och utredningar rörande brottsmisstänkta barn under 15 år. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 juli 2001 (prop. 2000/01:56, bet. 2000/01:JuU18).

Nu pågår åter en omfattande översyn av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott. Arbetet, som leds av en särskild utredare (dir. 2002:95), skall vara avslutat i september 2004. I utredningsdirektiven anförs att påföljdssystemet för unga lagöverträdare som hittills skall bygga på principen att barn och ungdomar som begått brott i första hand skall bli föremål för insatser inom socialtjänsten. Det måste vara en ambition att de åtgärder som vidtas skall syfta till att åstadkomma en positiv förändring och att främja en gynnsam utveckling, genom bl.a. vård och utbildning. För att uppnå detta måste hänsyn tas till den unges hela livssituation. I uppdraget ingår att analysera hur

behovet av en nationell samordning av kompetens- och metodutveckling och spridande av allmän information och kunskap kan tillgodoses när det gäller ungdomsbrott och det allmännas ingripande med anledning därav. Utredaren skall samråda med berörda myndigheter, bl.a. Brottsförebyggande rådet (BRÅ), samt i dialog med Barnombudsmannen och Ungdomsstyrelsen inhämta kunskap om de ungas åsikter i berörda frågor.

Tidiga åtgärder m.m.

I motionerna Ju236 (m), Ju249 (c), Ju280 (m), Ju353 (fp), Ju364 (fp) och Ju366 (kd) understryks vikten av tidiga insatser när det gäller att förebygga att brott begås av barn och ungdomar. Åtgärder som syftar till en starkare värdeöverföring begärs. Härvid framhålls familjens, skolans och föreningslivets betydelse.

Utskottet har ofta gjort uttalanden om familjens och skolans brottsförebyggande betydelse och i olika sammanhang understrukit vikten av en snabb och ändamålsenlig reaktion när barn och ungdomar begår brott (senast i bet. 2001/02:JuU9).

Utskottet konstaterade då att den nuvarande regleringen av handläggningen av ungdomsmål ställer krav på ett nära samarbete mellan socialtjänsten, polisen, åklagarna och domstolarna. Regleringen är utformad för att åstadkomma en snabb handläggning genom tidiga kontakter mellan berörda myndigheter samtidigt som behovet av specialisering inom rättsväsendet i fråga om barns och ungdomars brottslighet tillgodoses. Föräldrarnas medverkan garanteras på flera sätt. Till exempel skall föräldrar eller andra vårdnadshavare normalt kallas till förhör som äger rum med barnet eller den unge, och de skall också underrättas om tidpunkten för en domstolsförhandling. Härtill kommer att det åligger socialtjänsten att utforma åtgärder som rör barn och unga i samråd med vårdnadshavaren och, i tillämpliga fall, med den unge själv.

Utskottet underströk vidare den stora betydelse som föräldrarna har för att barn och ungdomar skall få goda uppväxtvillkor, och utskottet ifrågasatte inte heller föräldrarnas ansvar för barns och ungdomars fostran. Föräldrarna har en nyckelroll när det gäller att få barn och ungdomar att avstå från att begå brott. Det sagda innebar emellertid enligt utskottet inte att det inte vilar ett ansvar också på t.ex. skolan, fritidsförvaltningen och socialtjänsten, inte minst i fråga om att tidigt uppmärksamma problem bland barn och unga samt att i samråd med föräldrarna och andra närstående sätta in insatser till nytta för barnet eller den unge. I situationer när ett barn eller en ung person har svårigheter som manifesteras i brottslighet framhöll utskottet att det var extra viktigt med ett nära samarbete mellan familjen och berörda myndigheter. Sammanfattningsvis delade utskottet den uppfattning om vikten av normöverföring och goda uppväxtvillkor för barn och unga som kom till uttryck i de då aktuella motionerna. Utskottet kunde också konstatera att arbetet på området hade

den inriktning som efterfrågades i motionerna. Det fanns därför inte någon anledning för riksdagen att ta något initiativ.

Utskottet har ingen annan uppfattning nu och avstyrker bifall till motionerna Ju236, Ju249, Ju280, Ju353, Ju364 och Ju366 i här behandlade delar.

I motion Ju310 (kd) tas särskilt sikte på att barn med neuropsykiatriska funktionshinder, t.ex. ADHD, tidigt uppmärksammas och att åtgärder sätts in i brottsförebyggande syfte.

Utskottet har även tidigare behandlat den särskilda frågan om barn med neuropsykiatriska funktionshinder, senast våren 2002 (bet. 2001/02:JuU9). För en utförlig redogörelse av frågans läge förra våren hänvisas till det betänkandet.

Från Rättsmedicinalverket inhämtade utskottet då att det bedrevs forskning rörande sambanden mellan neuropsykiatriska störningar och kriminalitet vid verkets avdelningar i Stockholm och Göteborg.

Utskottet noterade också att man inom ramen för de riskbedömningar som gjordes vid riksmottagningen i Kumla hade uppmärksammat problemet med att flera intagna hade denna typ av störning.

Utskottet uppmärksamade även BRÅ:s rapport Kriminell utveckling – Tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser (BRÅ-rapport 2001:15). Där ges en översiktlig bild av nationell och internationell kunskap om tidiga individ- och familjefaktorer som medför ökad risk för att utveckla allvarlig och långvarig kriminalitet. I rapporten granskas också befintlig kunskap om tidiga insatser för att minska risken för kriminell utveckling bland särskilt utsatta barn. Rapporten belyser också vad som görs i Sverige på detta område. I rapporten anförs bl.a. att mödravården, barnavården, barnomsorgen, barn- och ungdomspsykiatri, skolan och socialtjänsten är centrala instanser i arbetet med att tidigt förebygga kriminell utveckling. Kritik riktas i rapporten mot berörda myndigheters arbete med tidiga brottsförebyggande insatser. Det påpekas bl.a. att vetenskapligt förankrade metoder sällan tillämpas och att det ofta saknas systematisk dokumentation vad gäller insatser, metoder och resultat.

I det ärendet inhämtade utskottet ett yttrande från socialutskottet (2001/02:SoU4y) som i sin tur hade inhämtat yttrande från Socialstyrelsen.

Socialutskottet konstaterade, efter att ha redovisat Socialstyrelsens synpunkter och tidigare riksdagsbehandling av hithörande frågor m.m., att ett omfattande arbete pågick på flera fronter för att såväl identifiera som stödja personer med bl.a. neuropsykiatriska funktionsstörningar. Socialutskottet fann sammanfattningsvis inte skäl att frånga den i yttrandet redovisade principiella inställningen att riksdagen inte borde prioritera vissa sjukdomar framför andra och ansåg därför att de då aktuella motionerna borde avslås.

Det kan tilläggas att Socialstyrelsen i sitt yttrande till socialutskottet bl.a. underströk att betydelsen av tidig upptäckt av barn med neurologiska utvecklingsavvikelser/neuropsykiatriska funktionsstörningar för att förhindra sekundära problem hade betonats i såväl internationella som nationella studier. Socialstyrelsen ansåg bl.a. att samhällets enda möjlighet att kunna ge alla

barn och specifikt gruppen barn med s.k. neurologiska utvecklingsavvikelser/neuropsykiatriska funktionsstörningar en god och sund utvecklingssituation var att upprusta hälsovården och elevvården inom förskola och skola med kompetens att förstå, basutreda och pedagogiskt stödja barn med funktionssvårigheter och därmed också bättre uppmärksamma barn med svårigheter av annat slag.

Justitieutskottet konstaterade att det i då aktuella motioner aktualiserades frågor om en grupp barn och ungdomar med mycket stora behov av stöd från föräldrar och andra närstående och från samhället. När det gällde tidiga förebyggande insatser måste utskottet emellertid också konstatera att dessa borde ske inom ramen för socialtjänstens, hälso- och sjukvårdens och skolans arbete. Inom dessa myndighetsområden pågick också en hel del arbete. Också inom kriminalvården hade problematiken uppmärksamats när det gäller vuxna och visst arbete pågick. Utskottet instämde i motionärernas uppfattning att tidiga insatser här liksom i andra fall med stor sannolikhet verkar brottsförebyggande. Utskottet var emellertid inte berett att göra några mer detaljerade uttalanden i saken; det ankom inte på utskottet att avgöra frågor om t.ex. prioriteringar inom barnhälsovården eller skolan.

Därefter har Socialstyrelsen presenterat en kunskapsöversikt om ADHD hos barn och vuxna. Kunskapsöversikten skall bl.a. ge stöd för en kunskapsbaserad vård och behandling, metodutveckling och annat förbättringsarbete. Socialstyrelsen anser att ADHD utgör ett funktionshinder. I kunskapsöversikten diskuteras bl.a. diagnostisering och olika behandlingsmetoder. Detta är frågor som ligger utanför justitieutskottets beredningsområde.

Utskottet vidhåller sin tidigare inställning i frågan. Motion Ju310 avstyrks.

Ungdoms- och jourdomstolar m.m.

I motion Ju340 (kd) begärs att det införs särskilda ungdomsrotlar inom åklagarorganisationen och i motion Ju365 (kd) begärs att det inrättas ungdoms- och jourdomstolar.

Utskottet har tidigare behandlat liknande frågor (senast i bet. 2001/02: JuU9).

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns bl.a. bestämmelser om handläggningen av ungdomsmål. Dessa genomgick en genomgripande översyn år 1994. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 mars 1995 (prop. 1994/95:12, bet. 1994/95:JuU1, rskr. 1994/95:39, SFS 1994:1760). Nyheterna rörde i första hand arbetet hos polis, åklagare och i domstol men gällde även socialtjänsten. De nya reglerna syftade till en bättre och snabbare handläggning av mål och ärenden där personer under 18 år misstänks för brott. Avsikten var att förkorta tiden mellan brott och reaktion samt att skapa förutsättningar för ett bättre samarbete mellan de myndigheter som berörs när ungdomar misstänks för brott. Ytterligare en viktig ambition var att skapa förutsättningar för bättre kontakter mellan den unge och hans föräldrar eller andra fostrare. Det övergripande syftet var att

den nya ordningen skulle ha en brottsförebyggande effekt. En utvärdering av reformen (se Handläggning av ungdomsmål – en utvärdering av 1995 års ungdomsreform, SOU 1999:108) visade enligt utredningen ett i huvudsak positivt resultat. Ytterligare förbättringar kunde dock göras, vilket föranledde regeringen att lägga fram ännu en proposition i ämnet i slutet av år 2000 (prop. 2000/01:56, bet. 2000/01:JuU18).

Den nuvarande regleringen ställer sålunda krav på ett nära samarbete mellan socialtjänsten, polisen, åklagarna och domstolarna. Regleringen är utformad för att åstadkomma en snabb handläggning genom tidiga kontakter mellan berörda myndigheter samtidigt som behovet av specialisering inom rättsväsendet i fråga om barns och ungdomars brottslighet tillgodoses.

Ett permanent snabbförfarande för brottmål med jourdomstol och frågan om särskilda jourdomstolar för unga lagöverträdare har diskuterats vid flera tillfällen utan att leda till någon lagstiftning. Nackdelarna med de system som diskuterats har varit bl.a. kostnaderna för ett jourdomstolssystem och olika praktiska problem, t.ex. att ge den misstänkte skäligt rådrom. I betänkandet Snabbare lagföring 4 – Ett snabbförfarande för brottmål (SOU 2002:45) föreslår Beredningen för rättsväsendets utveckling ett snabbförfarande där avsikten bl.a. är att undvika dessa nackdelar. Genomförandet av snabbförfarandet skall enligt betänkandet inledas med en försöksverksamhet.

Utskottet har inhämtat att betänkandet bereds inom Regeringskansliet tillsammans med betänkandet Snabbare lagföring 3 – Snatteribrott (SOU 2002:44) och att avsikten är att lägga fram en lagrådsremiss under hösten 2003.

Enligt utskottet bör det pågående beredningsarbetet inte föregripas. Motionerna Ju340 och Ju365 i här behandlade delar bör avslås.

Socialtjänstens åtgärder

I motion Ju360 (s) begärs ett ökat samarbete mellan kriminalvården/närpolisen, socialtjänsten och skolan. I motion Ju365 (kd) efterfrågas en översyn av socialtjänstens insatser mot minderåriga brottslingar, i första hand i syfte att få till stånd effektivare åtgärder inom socialtjänsten, och understryks vikten av att socialnämnderna upprättar de vårdplaner lagstiftningen kräver.

Våren 1998 beslutade riksdagen som nämnts ovan om förändringar i påföljdssystemet för unga lagöverträdare (prop. 1997/98:96, bet. 1997/98:JuU21). Reglerna trädde i kraft den 1 januari 1999.

Regleringen innebar en uppstramning av åtgärderna när ungdomar begår brott. Möjligheten att överlämna den unge till vård inom socialtjänsten finns kvar, men en förutsättning för denna påföljd är att socialnämnden lämnat in en vårdplan till rätten och att de planerade åtgärderna kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Ett överlämnande till socialtjänsten kan förenas med böter eller en föreskrift om ungdomstjänst. Den sistnämnda påföljden liknar

samhällstjänst och skall fullgöras i socialtjänstens regi. Slutligen infördes ett krav på socialtjänsten att återrapportera till åklagaren om den planerade vården inte kommer till stånd. Möjligheten att undanröja den ådömda påföljden ökade i och med detta.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) fick tillsammans med Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse i augusti 2001 regeringens uppdrag att följa upp och utvärdera påföljdsreformen för unga lagöverträdare. I sin rapport Vad händer med unga lagöverträdare (2002:19) gör BRÅ bedömningen att reformen haft vissa effekter, men att den inte är helt genomförd. Vidare konstaterar BRÅ att det är svårt att förena socialtjänstlagens behovsprincip med de straffrättsliga principerna, när det gäller insatser för unga lagöverträdare. Socialtjänsten behöver, enligt BRÅ, bl.a. om möjligt få längre tid på sig att utreda och föreslå lämplig insats. Den behöver också få ökad kunskap om vilka insatser för unga lagöverträdare som är verksamma för att förebygga fortsatt brottslighet. För att bidra till att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten skall fungera bättre kan domstolar och åklagare i större utsträckning än i dag bistå socialtjänsten i utbildning samt utveckla rutiner för samverkan med socialtjänsten.

I den inledningsvis nämnda översynen av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott framhålls att BRÅ:s utvärdering skulle komma att utgöra ett betydelsefullt kunskapsunderlag för de fortsatta ställningstagandena till påföljdernas framtida utformning. Utvärderingen skulle också kunna komma att föranleda tilläggsdirektiv.

Utskottet kan inte finna annat än att motionsönskemålet om en översyn av socialtjänstens insatser mot minderåriga brottslingar i stort får anses vara tillgodosett genom den utvärdering som Brottsförebyggande rådet har gjort. Vad avser övriga motionsyrkanden bör enligt utskottet den nu tillsatta utredningens om det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott arbete inte föregripas och utskottet föreslår därför att motion Ju360 samt motion Ju365 i här behandlade delar avslås.

Nytt påföljdssystem

I motionerna Ju213, Ju236 och Ju280 (alla m) begärs med olika grad av precisering ett nytt påföljdssystem för unga lagöverträdare. Motionärerna anser att det behövs intensifierade insatser mot ungdomsbrottslighet. Sammanfattningsvis innebär motionskraven att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten avskaffas och ersätts med en ny frihetsberövande påföljd – ungdomsstraff – som skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem i kriminalvårdens regi. Samtidigt skall en ordning med villkorligt fängelse för unga införas och, enligt ett yrkande i motion Ju213, en möjlighet att kunna döma unga till ett s.k. weekendfängelsestraff utredas. Vidare bör reglerna om särbehandling i påföljdshänseende av unga som fyllt 18 men inte 21 år tas bort.

I motion Ju280 (m) begärs även att varje kommun i samverkan med närpolisen skall ta fram en handlingsplan för hur ungdomskriminalitet skall mot-

verkas lokalt och att åtgärder som medling, familjerådslag och tillrättavisning skall kunna ske även om förundersökning inte är aktuell. I samma motion understryks också rättskedjans normerande verkan.

När det gäller påföljdssystemet i stort för unga lagöverträdare hänvisas till vad som anförts ovan. Härutöver kan följande nämnas.

Då riksdagen våren 1998 beslutade om nya åtgärder (se ovan) infördes en möjlighet att överlämna den unge till sluten ungdomsvård vid allvarlig brottslighet, där påföljden annars måste bli fängelse. Detta är en tidsbestämd påföljd med ett maximum på fyra år som verkställs på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse (SiS). Verkställigheten regleras i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

I brottbalken finns regler om särbehandling av unga lagöverträdare. Av 30 kap. 5 § följer att det krävs synnerliga skäl för att en person skall kunna dömas till fängelse för brott han begått före 18 års ålder. Vidare gäller att för brott som någon begått efter det att han fyllt 18 år men innan han fyllt 21 år fängelse endast får dömas ut om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det. Den unges ålder skall dessutom enligt 29 kap. 7 § beaktas vid straffmätningen.

Vid sin behandling av hithörande frågor förra året (bet. 2001/02:JuU9) avvisade utskottet förslaget om att avskaffa kravet på särskilda skäl för att döma personer i åldern 18–21 år till fängelse. I avvaktan på resultatet av den översyn av påföljdssystemet för unga lagöverträdare som regeringen då hade aviserat såg utskottet heller ingen anledning att ändra uppfattning i fråga om socialtjänstens respektive kriminalvårdens ansvar för de unga. Utskottet ansåg vidare att riksdagen med hänvisning till beredningsläget inte borde uttala sig om villkorligt fängelse, och när det gällde weekendfängelse intog utskottet samma avvisande inställning som tidigare.

Regeringen har som framgått ovan nu tillsatt den aviserade utredningen.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och konstaterar att det med hänsyn till det utredningsarbete som pågår inte finns någon anledning för riksdagen att nu göra några uttalanden med anledning av här behandlade yrkanden i motionerna Ju213, Ju236 och Ju280.

Medling

I motion Ju365 (kd) tas frågor om medling upp. Motionärerna begär att medlingsverksamheten skall få ett tydligt regelverk och att det skall vara möjligt att meddela åtalsunderlåtelse om den unge deltagit i medling. Lagföring skall alltså kunna ske genom medling.

Utskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat liknande yrkanden, senast i samband med regeringens proposition Medling med anledning av brott (prop. 2001/02:126, bet. 2001/02:JuU26). I propositionen föreslog regeringen en ny lag om medling med anledning av brott. Lagen har karaktär av ramlag för medlingsverksamhet som anordnas i kommunal eller statlig regi. Syftet med regleringen är främst att tillgodose kraven på rättssäkerhet när medling med

anledning av brott anordnas av stat eller kommun. Med medling avses i lagen att en gärningsman och ett brottsoffer möts inför en opartisk medlare med anledning av ett brott för att tala om brottet. Förslaget innebar i huvudsak följande. Medling kan komma i fråga för gärningsmän i alla åldrar. För gärningsmän under 12 år får dock medling ske endast om det finns synnerliga skäl. Syftet med medlingen är främst att gärningsmannen skall få ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret skall ges en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Det bör även vara möjligt att låta mötet utmynna i någon form av avtal mellan parterna. Medlingen skall vara frivillig för båda parter. Om medling befinns vara lämpligt i det enskilda fallet bör inget brott som är polisanmält och erkänt uteslutas från medling. Medling bör kunna äga rum i alla stadier av rättsprocessen. När det gäller bl.a. medlingens ställning i den rättsliga processen, som aktualiseras genom den nu aktuella motionen, gjorde regeringen bedömningen att ytterligare överväganden krävdes. Regeringen föreslog därför inte någon reglering i dessa delar.

Utskottet, som vid ett flertal tillfällen uttalat sig positivt om medling för unga lagöverträdare, välkomnade regeringens förslag och anförde bl.a. att medling kan vara till nytta både för gärningsmannen och för brottsoffret. Gärningsmannen kan komma till insikt om brottets konsekvenser för såväl egen som för brottsoffrets del, och medlingen kan därigenom vara ett sätt att minska risken för återfall i brott.

Utskottet tillstyrkte propositionen. Riksdagen följde utskottet. Den nya lagen trädde i kraft den 1 juli 2002.

I direktiven till den ovan nämnda översynen av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott berörs olika frågor om medling med anledning av brott (dir. 2002:95).

Enligt direktiven bör det finnas utrymme för att i framtiden utveckla medling till att spela en mer framträdande roll i påföljdssystemet för unga lagöverträdare, vilket på sikt torde kunna leda till fördelar för såväl brottsoffer som samhället i stort. För att medling skall kunna utvecklas i denna riktning krävs dels att medling kommer till stånd på ett konsekvent och strukturerat sätt, dels att medling visar sig ha sådan effekt att den upplevs som ett trovärdigt inslag i samhällets reaktion med anledning av brott. Frågan måste därför bli föremål för ytterligare överväganden. Utredningen skall enligt sina direktiv följa utvecklingen av medlingsverksamheten i landet och överväga vilken ställning i rättsprocessen medlingen bör ha samt hur den bör organiseras. En målsättning bör vara att medlingen, i varje fall på sikt, skall kunna utvecklas till en verksamhet som är allmänt tillgänglig och som spelar en mer framträdande roll i rättssystemet för unga lagöverträdare.

Enligt utskottet bör det pågående utredningsarbetet inte föregripas. Motion Ju365 i här behandlade delar bör avslås.

Skadestånd

I motion Ju213 (m) förespråkas att information skall spridas om föräldrars skadeståndsansvar i samband med barns brottslighet.

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Den som har vårdnaden om ett barn har ansvaret för barnets personliga förhållanden och för att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda. Vårdnadshavaren svarar också för att barnet får den tillsyn det behöver med hänsyn till dess ålder, utveckling och övriga omständigheter. Vårdnadshavaren skall också bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan skall vårdnadshavaren svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas (se 6 kap. 2 § föräldrabalken). Vårdnadshavaren kan bli skadeståndsskyldig enligt skadeståndslagens bestämmelser, om han uppsåtligen eller av vårdslöshet försummar sitt tillsynsansvar.

Utskottet har tidigare avstyrkt liknande yrkanden, senast våren 2002 (bet. 2001/02:JuU9 s. 10 f).

Enligt utskottet torde det vara ett välkänt faktum att skadeståndsskyldighet för föräldrar i vissa fall föreligger för skador som barn orsakar. Någon särskild information om föräldrars skadeståndsskyldighet behöver därför inte spridas. Utskottet avstyrker bifall till motion Ju213 i här behandlad del.

Övrigt

Polisstöd åt föräldrar

I motion Ju213 (m) föreslås att föräldrarna skall kunna begära hjälp av polisen för att få hem sina barn om de befinner sig på stan m.m. I motion Ju280 (m) begärs att polisen får möjlighet att ingripa om den unge vistas i ett olämpligt sällskap.

Enligt 12 § polislagen (1984:387) får polisen omhänderta barn under 18 år, t.ex. om barnet påträffas i en olämplig miljö. Polisen skall skyndsamt överlämna barnet till dess föräldrar. Någon sådan mer allmän möjlighet till bistånd av polisen som efterfrågas i nu aktuell motion finns däremot inte.

Socialnämnden har möjlighet att besluta om omedelbart omhändertagande av den som är under 20 år, om denne utsätter sig för en risk att skadas genom missbruk, brottslig verksamhet m.m. En förutsättning är att den unge sannolikt behöver beredas vård och domstols beslut om vård inte kan avvaktas (3 och 6 §§ lagen [1990:52] med särskilda bestämmelser om vård av unga).

Utskottet har tidigare tagit avstånd från tanken i motionerna och hänvisat till att en sådan ordning riskerar att innebära en alltför stor belastning på polisens resurser. Utskottet har därvid också ansett då behandlade motionsyrkanden i stort vara tillgodosedda genom möjligheten att omhänderta och t.ex. köra hem barn under 18 år som påträffas i olämpliga ungdomsmiljöer och

genom möjligheten till ingripanden enligt den sociala vårdlagstiftningen i vissa fall. Utskottet vidhöll den uppfattningen också förra året (bet. 2001/02:JuU9 s. 15).

Utskottet har ingen annan uppfattning nu. Motionerna Ju213 och Ju280 i här behandlade delar avstyrks.

I motion Ju281 (m) begärs att socialtjänst och polis skall ha laglig rätt att kontakta anhöriga till ungdomar i en ålder upp till 20 år.

I dag gäller att vårdnadshavaren eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge skall underrättas om någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott, om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl emot det (5 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

Ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess barnet fyller 18 år eller dessförinnan ingår äktenskap. Vårdnadshavaren har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och han eller hon skall se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran blir tillgodosedda (6 kap. 1 och 2 §§ föräldrabalken). Detta ansvar upphör således när barnet fyller 18 år och blir myndig.

För det fall den som är under 20 år utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende får socialnämnden ansöka hos länsrätten att den unge skall beredas vård (1 § tredje stycket och 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga).

Reglerna innebär att föräldrarna normalt skall underrättas när ett barn som inte fyllt 18 år begått brott. Efter 18-årsdagen har föräldrarna inte längre någon rätt till underrättelse. Däremot gäller viss skyddslagstiftning till dess att den unge fyllt 20 år.

Utskottet anser att de gällande bestämmelserna är väl avvägda och avstyrker bifall till motion Ju281 i här behandlad del.

Registrering av barn

I motion 213 (m) begärs att polisen skall få möjlighet att registrera barn under 15 år som är misstänkta för brott.

Enligt den polisregisterlagstiftning som trädde i kraft den 1 januari 2000 finns flera olika polisregister.

Möjligheterna att registrera brottsmisstänkta barn är emellertid begränsade. En förutsättning för registrering i misstankeregistret är att den misstänkte fyllt 15 år (3 § lagen [1998:621] om misstankeregister). Brottsmisstänkta barn kan dock registreras i polisens RAR-system – RAR står för rationell anmälningsrutin och är ett polisregister på lokal nivå. Det är således möjligt att på varje polismyndighet, dvs. i varje län, i det sammanhanget registrera barn under 15 år som misstänks för brott. I vilken utsträckning det sker är dock inte känt.

I anslutning till en diskussion om innehållet i belastningsregistret anförde regeringen att det däremot inte finns hinder mot att registrera barn i de arbetsregister som kan finnas hos polisen medan en utredning pågår. Det finns inte heller något som hindrar att i sökbar form spara de sista utredningshandlingarna om barnet. Regeringen tog vidare upp integritetsaspekten som, enligt regeringen, väger tungt särskilt i fråga om barn under 15 år och hänvisade härutöver till skyldigheten för polisen att anmäla brott av barn till socialnämnden (6 och [numera] 34 §§ lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Den brottslighet som ett enskilt barn misstänks för kommer, enligt regeringen, som regel att registreras hos socialtjänsten. I sammanhanget borde dessutom beaktas att polisutredningen inte leder fram till något slutligt avgörande i skuldfrågan. Regeringens slutsats var att det i varje fall vid det tillfället inte borde införas någon möjlighet att registrera minderåriga (prop. 1997/98:97 s. 79 f.).

Utskottet fann inte skäl till annan inställning och avstyrkte såväl i sitt betänkande om polisregisterlagstiftningen som om påföljdssystemet (bet. 1997/98:JuU20 och JuU21) yrkanden som gick ut på att införa en möjlighet att registrera barn under 15 år.

Frågan om registrering av barn under 15 år som begått brott har återkommande behandlats av utskottet under en följd av år, förutom i nyssnämnda betänkanden bl.a. även i motionsbetänkanden våren 1999, 2000 och 2002 (bet. 1998/99:JuU19, 1999/2000:JuU16 respektive 2001/02:JuU9). Frågan behandlades även i utskottets betänkande med anledning av regeringens proposition Ändringar i handläggningen av ungdomsmål m.m. (prop. 2000/01:56, bet. 2000/01:JuU18). Utskottet har vid varje tillfälle tagit avstånd från tanken på en reglering som skulle göra det möjligt att registrera brottsmisstänkta barn i centrala polisregister.

Utskottet har ingen annan uppfattning nu. Motion Ju213 i denna del avstyrks.

Drogtest av barn under 15 år

I motionerna Ju213 (m), Ju366 (kd) och Ub554 (kd) begärs möjligheter för polisen att ta blodprov och urinprov på barn under 15 år i syfte att klarlägga om barnet använt narkotika. Syftet med provtagningarna är att ett begynnande missbruk skall kunna upptäckas så tidigt som möjligt.

I motionerna Ju236, Ju280, Ju281 och So251 (alla m) begärs motsvarande möjligheter för polisen vad gäller barn under 15 år men över 12 år.

Genom att fängelse infördes i straffskalan för eget bruk av narkotika år 1993 blev det möjligt för polisen att ta urin- eller blodprov för att kontrollera och säkra bevisning om ett misstänkt narkotikabrott. Syftet med lagändringen var framför allt att genom en tidig upptäckt ge möjligheter att ingripa tidigt och därigenom förhindra att unga människor fastnar i missbruk.

Den bestämmelse som tillämpas vid sådan provtagning är 28 kap. 12 § rättegångsbalken enligt vilken den som skäligen kan misstänkas för ett brott på vilket fängelse kan följa får kroppsbesiktigas för att söka efter föremål som

kan tas i beslag eller annars för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredningen om brottet. Om den misstänkte inte har fyllt 21 år finns särskilda bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, som i dessa delar ersätter rättegångsbalkens regler. Enligt lagen gäller bl.a. att om någon är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott på vilket fängelse kan följa får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation enligt bestämmelserna i rättegångsbalken företas mot den unge (36 §). Däremot saknas möjligheten till kroppsbesiktning av barn under 15 år.

Utskottet har vid ett flertal tidigare tillfällen behandlat frågan om att införa drogtester av barn under 15 år. En mer utförlig beskrivning av gällande rätt finns i betänkande 1996/97:JuU12 s. 11 f. Utskottet har härvid hänvisat till förarbetena till bestämmelsen om beslag, husrannsakan och kroppsvisitation i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare då den infördes år 1985 (prop. 1983/84:187, bet. 1984/85:JuU6, rskr. 1984/85:37). Där anfördes att det fick anses tveksamt i vilken utsträckning tvångsmedel som beslag, husrannsakan, kroppsvisitation och kroppsbesiktning fick användas mot den som var misstänkt för brott och som inte fyllt 15 år. När det gällde kroppsbesiktning framstod det praktiska behovet av att använda det tvångsmedlet som ganska ringa beträffande den ifrågavarande ålderskategorin. Dessutom kunde lämpligheten sättas i fråga av att använda kroppsbesiktning i fråga om barn som befann sig i förpuberteten och i en känslig period av sin utveckling. Tvärtom var ett särskilt hänsynstagande till den personliga integriteten påkallad. Kroppsbesiktning borde alltså inte få företas i fråga om denna ålderskategori. De tvångsmedel som borde komma i fråga mot barn under 15 år var således beslag, husrannsakan och kroppsvisitation. De borde dock tillämpas restriktivt (a. prop. s. 28 f.).

Utskottet har under senare år vid flera tillfällen funnit att de skäl mot kroppsbesiktning av barn under 15 år som anfördes i propositionen alltjämt är giltiga, senast vid behandlingen av följdmotioner med liknande yrkanden som väckts med anledning av regeringens proposition Nationell narkotikahandlingsplan (yttr. 2001/02:JuU5y). Förslagen i propositionen grundade sig på Narkotikakommissionens betänkande Vägvalet – Den narkotikapolitiska utmaningen (SOU 2000:126). I betänkandet tog kommissionen ställning mot att införa en möjlighet till drogtester av barn under 15 år. Kommissionen fann i sina överväganden att de eventuella vinster en sådan möjlighet skulle kunna leda till inte kunde anses stå i rimlig proportion till det ingrepp som ett tvångsvis drogtest utgör för barnet. Narkotikakommissionen ansåg att de argument som framfördes till stöd för att inte tillåta kroppsbesiktning av barn under 15 år fortfarande är giltiga, även om behovet av att använda ett sådant tvångsmedel möjligen kan vara något större i dag. Att en så ung person som nu är i fråga, avslutade kommissionen, befinner sig i sådana omständigheter att det skulle vara aktuellt med att tvångsvis utföra ett drogtest utgör också ett fullt tillräckligt skäl för socialtjänsten att utreda det aktuella barnets levnads-

förhållanden. Propositionen behandlade inte frågan om drogtest av barn under 15 år.

Utskottet fann för sin del att de skäl som anförts mot att införa drogtester av barn under 15 år alljämt var bärkraftiga. Som Narkotikakommissionen hade framhållit borde misstanken om att ett barn missbrukar narkotika leda till åtgärder, oavsett om något drogtest föreligger. Utskottet föreslog därför att socialutskottet skulle avstyrka bifall till de aktuella motionerna (yttr. 2001/02:JuU5y s. 4 f.).

Utskottet har ingen annan uppfattning nu. Motionerna Ju213, Ju236, Ju280, Ju281, Ju366, So251 och Ub554 i här behandlade delar avstyrks.

Reservationer

1. Tidiga åtgärder m.m. (punkt 1)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Torkild Strandberg (fp), Johan Linander (c) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen delvis motionerna 2002/03:Ju236 yrkandena 2 och 11, 2002/03:Ju249 yrkandena 5 och 6, 2002/03:Ju280 yrkande 10, 2002/03:Ju353 yrkande 1, 2002/03:Ju364 yrkande 1 och 2002/03:Ju366 yrkande 1.

Ställningstagande

Normöverföring från vuxna till barn är en förutsättning för spridandet av grundläggande värderingar. Det största ansvaret för denna normbildning ligger hos familjen och andra vuxna som är samhällets bästa brottsförebyggande resurs. Familjepolitikens roll är att få till stånd trygga familjer med möjlighet att styra sin vardag. Det är ofta i skolan som konflikterna under uppväxtåren ställs på sin spets, och barnen måste i skolan få lära sig att grundläggande normer upprätthålls och gäller för alla.

Om detta inte fungerar måste samhället gripa in och tidigt och tydligt göra klart vilka regler som gäller, samtidigt som insatser görs för att stärka familjens förmåga att bidra med normöverföring och uppfostran, t.ex. genom familjerådslag. Att barnomsorgen, skolan, föreningslivet och socialtjänsten härvid har en roll att spela är uppenbart. Också barnpsykiatrien bör spela en tydligare roll och resurser sättas in för att strukturera och effektivisera åtgärderna när barn begår brott. Syftet med insatserna skall vara att så tidigt som möjligt tillrättaföra barnet och erbjuda det goda levnadsvillkor samtidigt som det förhindras att enstaka lagöverträdelse övergår till en livsstilskriminalitet.

Allt arbete som rör barn måste ha sin självklara utgångspunkt i den gemensamma grundsyn som återspeglas i FN:s barnkonvention. Barn har i likhet med vuxna grundläggande medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som skall respekteras.

Regeringen bör få i uppdrag att i tilläggsdirektiv till den nu tillsatta utredningen om unga lagöverträdare särskilt understryka familjens, skolans och föreningslivets brottsförebyggande betydelse och ge utredningen i uppdrag att överväga olika sätt att stärka dessa institutioner. I tilläggsdirektiven bör det också tydligt anges att barnkonventionen är en självklar utgångspunkt för utredningens arbete.

2. Neuropsykiatriska funktionshinder (punkt 2)

av Johan Pehrson (fp), Ragnwi Marcelind (kd) och Torkild Strandberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen delvis motion 2002/03:Ju310.

Ställningstagande

I det skede forskningen nu befinner sig har det blivit allt lättare att urskilja en rad riskfaktorer för framtida brottslighet. Det börjar alltså bli möjligt att identifiera riskgrupper, naturligtvis utan att det för den skull i det enskilda fallet är möjligt att göra en prognos. En sådan grupp där risken för framtida brottslighet är avsevärt större än normalt är barn med neuropsykiatriska funktionshinder. Det är också klarlagt att vuxna med sådana funktionshinder begår brott i en ovanligt stor omfattning. Såväl barn som vuxna med neuropsykiatriska funktionshinder bör alltså uppmärksammas på ett helt annat sätt än vad som nu är fallet. Kunskapsläget måste snabbt förbättras och nya kunskaper tillämpas. I det allmänna arbetet för välfärd skulle detta kunna ske inom ramen för en nationell strategi för brottsförebyggande insatser på individnivå. Inte minst gäller detta det brottsförebyggande arbetet bland barn och unga. Men också inom t.ex. en mer behandlingsinriktad kriminalvård är det nödvändigt att beakta sambanden mellan neuropsykiatriska störningar och kriminalitet.

Kunskapen finns – eller håller på att tas fram och systematiseras. Enligt vår mening bör regeringen få i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram där kunskapen tas till vara i syfte att förbättra livskvaliteten för berörda grupper och samtidigt minska brottsligheten.

3. Ungdoms- och jourdomstolar m.m. (punkt 3)

av Johan Pehrson (fp), Ragnwi Marcelind (kd) och Torkild Strandberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju340 yrkande 5 samt 2002/03:Ju365 yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

Vi anser att det är viktigt med snabba reaktioner på ungdomars brott. För att förbättra förutsättningarna för en skyndsam handläggning av ungdomsmål, utan att för den skull ge avkall på rättssäkerheten, skall särskilda ungdomsrot-

lar inom åklagarväsendet kunna inrättas liksom speciella ungdoms- och jourdomstolar. Särskilda kompetenskrav bör ställas på dem som arbetar vid dessa rotlar respektive domstolar.

Vi välkomnar de förslag till försöksverksamhet som förs fram i betänkandet om ett snabbförfarande för brottmål som ett steg i rätt riktning. Denna åtgärd är dock inte tillräcklig. Åtgärderna bör alltså vara mer långtgående och särskilt ta sikte på handläggningen av ungdomsmål. Regeringen bör i den fortsatta beredningen av betänkandet Ett snabbförfarande för brottmål beakta detta och återkomma till riksdagen med ett lagförslag i linje med vad vi här anfört.

4. Socialtjänstens åtgärder (punkt 4)

av Johan Pehrson (fp), Ragnwi Marcelind (kd) och Torkild Strandberg (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju365 yrkandena 1 och 4 samt avslår motion 2002/03:Ju360.

Ställningstagande

Under de senaste åren har det framkommit att det nuvarande omhändertagandet av unga lagöverträdare inom socialtjänsten har stora brister. Vad vi finner särskilt bekymmersamt är att socialtjänsten uppenbarligen inte har den kunskap om den straffrättsliga regleringen som behövs för att förstå vikten av att vårdplaner upprättas. Detta kan leda till att vården får en mindre lämplig utformning. Men värre är att bristen på vårdplan och därmed vårdbedömning kan medföra att den unge inte döms till en adekvat påföljd. Enligt vår mening är det således hög tid att göra en översyn av socialtjänstens insatser för unga lagöverträdare. Frågan om vårdplaner bör dock inte avvakta det pågående utredningsarbetet. Regeringen bör i stället få i uppdrag att se till att socialtjänstens alla instanser genast nås av adekvat information på denna punkt.

Beträffande yrkandet i motion Ju360 delar vi majoritetens uppfattning.

5. Nytt påföljdssystem (punkt 5)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju213 yrkandena

5, 6 och 8, 2002/03:Ju236 yrkandena 1, 7 och 9 samt 2002/03:Ju280 yrkandena 4, 8 och 9 och avslår motion 2002/03:Ju213 yrkande 7.

Ställningstagande

Enligt vår mening bygger direktiven till den nyligen tillsatta utredningen om översyn av det allmännas ingripanden vid ungdomsbrott, på samma sätt som 1998 års beslut om påföljder för unga lagöverträdare gjorde, på den felaktiga utgångspunkten att det är lämpligt att det överläts åt socialtjänsten att ha hand om verkställigheten av ungdomspåföljderna. Detta skall naturligtvis vara en uppgift för kriminalvården. Dagens ordning medför att ungdomarna lätt kan inbilla sig att samhället ser mildare på deras lagöverträdelser än på vuxnas. Detta i sin tur leder alltför ofta till att den unge i fortsättningen inte avstår från att begå brott. När det gäller allvarlig eller omfattande brottslighet är det särskilt viktigt att tydligt markera var gränsen går. Vi anser således att påföljdssystemet för unga lagöverträdare behöver en genomgripande översyn där utgångspunkten skall vara att verkställighet av påföljder också för unga skall ske inom kriminalvården. Detta innebär bl.a. att påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten avskaffas och att den slutna ungdomsvården skall verkställas på särskilda kriminalvårdshem enligt särskilda för ungdomar anpassade regler. Vidare bör nya påföljder som villkorligt fängelse övervägas.

Samtidigt bör nya frigivningsregler övervägas för de yngsta, och ett system bör utarbetas för tydliga ungdomsrabatter vid straffmätningen. Efter fyllda 18 år skall unga lagöverträdare dock inte särbehandlas.

Regeringen bör få i uppdrag att genom tilläggsdirektiv till den ovan nämnda utredningen se till att denna bedrivs i linje med vad vi här anfört.

Det anförda innebär att vi ställer oss bakom motionerna Ju213, Ju236 och Ju280 i här aktuella delar. Förslaget om weekendfängelse i den förstnämnda motionen bör dock inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

6. Medling (punkt 6)

av Ragnwi Marcelind (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju365 yrkandena 7–9.

Ställningstagande

Medlingsinstitutet bör utvecklas. Det är därvid viktigt att medlingsverksamheten får ett tydligt regelverk. För att förstärka medlingsinstitutet bör det finnas en möjlighet för åklagaren att meddela åtalsunderlåtelse för straffmyndiga under 18 år som har deltagit i medling. Det bör alltså vara möjligt att lagföra unga lagöverträdare genom medling.

Det får ankomma på regeringen att återkomma med lagförslag i enlighet med vad jag nu har anfört.

7. Information om föräldrars skadeståndsansvar (punkt 7)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju213 yrkande 1.

Ställningstagande

Många föräldrar tror inte att de kan bli skadeståndsskyldiga för skador som deras barn orsakar genom brott. Det kan heller inte anses allmänt känt av personer som utsatts för brott av barn att de kan ha rätt till skadestånd av barnets föräldrar. Enligt vår mening finns det alltså ett behov av information om föräldrars skadeståndsskyldighet. En positiv bieffekt av sådan kunskap är att den med säkerhet skulle ha viss brottsförebyggande effekt. Det får ankomma på regeringen att se till att sådan information sprids.

8. Polisstöd åt föräldrar (punkt 8)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 8 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 8. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju213 yrkande 2, 2002/03:Ju280 yrkande 6 och 2002/03:Ju281 yrkande 7.

Ställningstagande

Enligt vår mening är det inte tillräckligt att polisen har möjlighet att köra hem ett barn som vistas i en olämplig miljö. Det finns andra situationer, t.ex. när föräldrarna beslutat att barnet skall vara hemma en viss tid, då föräldrarna kan behöva myndigheternas bistånd. Införandet av en rätt till föräldrastöd från polisen i sådana situationer bör ses som ett komplement till det skadeståndsansvar som åvilar föräldrar som brister i tillsynen. Den förbättrade föräldrakontroll som ett polisstöd skulle medföra skulle också verka brottsförebyggande. Polis och socialtjänst bör även ha rätt att kontakta anhöriga till ungdomar i en ålder upp till 20 år. Enligt vår mening bör regeringen låta utreda förutsättningarna för föräldrastöd från polisen.

9. Registrering av barn (punkt 9)

av Johan Pehrson (fp), Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m), Torkild Strandberg (fp) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 9. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Ju213 yrkande 3.

Ställningstagande

Det är inte tillfredsställande att en 14-åring som grips av polisen kan synas ha ett fläckfritt förflutet trots att han eller hon har gjort sig skyldig till omfattande brottslighet. Den möjlighet polisen har till registrering är otillräcklig bl.a. då den endast omfattar händelser inom den enskilda polismyndigheten. Det handlar inte heller om registrering av brottsmisstanke i egentlig bemärkelse utan om en brottsanmälan där en misstänkt gärningsman kan anges. Enligt vår mening bör minderåriga som misstänks för brott registreras i misstänkeregistret så snart de övriga förutsättningarna för registrering i detta register är uppfyllda. Det ankommer på regeringen att lägga fram ett förslag i saken.

10. Drogtest av barn under 15 år (punkt 10)

av Beatrice Ask (m), Jeppe Johnsson (m) och Cecilia Magnusson (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse:
Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 10. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju236 yrkande 14, 2002/03:Ju280 yrkande 7, 2002/03:Ju281 yrkande 6 och 2002/03:So251 yrkande 6 samt avslår motionerna 2002/03:Ju213 yrkande 4, 2002/03:Ju366 yrkande 5 och 2002/03:Ub554 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser att verkningsfulla åtgärder måste till för att stävja narkotikamissbruket som kryper allt längre ned i åldrarna. En sådan åtgärd skulle vara att införa en möjlighet till provtagning – blodprov och urinprov – också på barn mellan 12 år och 15 år när narkotikabruk misstänks. Denna lagfästa möjlighet skulle komma till användning när barnet, eller dess föräldrar, inte vill medverka till provtagning. Syftet med provtagningen skall vara att ge socialtjänsten underlag för en bedömning av vilka stödåtgärder som behövs i det enskilda fallet. Det är således inte fråga om en provtagning i bevissyfte av den typ som är möjlig att genomföra på straffmyndiga personer med stöd av rättegångsbalkens regler. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett förslag för riksdagen med den inriktning vi här har angett. Motionerna Ju236, Ju280,

Ju281 och So251 tillstyrks alltså. En följd av detta ställningstagande är att motionerna Ju213, Ju366 och Ub554 avstyrks.

11. Drogtest av barn under 15 år (punkt 10)

av Ragnwi Marcelind (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 10 borde ha följande lydelse: Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 11. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Ju213 yrkande 4, 2002/03:Ju366 yrkande 5 och 2002/03:Ub554 yrkande 4 samt avslår motionerna 2002/03:Ju236 yrkande 14, 2002/03:Ju280 yrkande 7, 2002/03:Ju281 yrkande 6 och 2002/03:So251 yrkande 6.

Ställningstagande

I dag kan det vara svårt att ge en människa under 15 år tidig hjälp när det finns misstanke om narkotikamissbruk. Samhällets möjligheter att hjälpa den unge försvåras av gällande regler om kroppsbesiktning m.m. Jag anser att verkningsfulla åtgärder måste till för att stävja narkotikamissbruket som kryper allt längre ned i åldrarna. En sådan åtgärd skulle vara att införa en möjlighet till provtagning – blodprov och urinprov – också på barn under 15 år när narkotikabruk misstänks. Denna lagfästa möjlighet skulle komma till användning när barnet, eller dess föräldrar, inte vill medverka till provtagning. Syftet med provtagningen skulle vara att ge socialtjänsten underlag för en bedömning av vilka stödåtgärder som behövs i det enskilda fallet. Det är således inte fråga om en provtagning i bevissyfte av den typ som är möjlig att genomföra på straffmyndiga personer med stöd av rättegångsbalkens regler. Regeringen bör få i uppdrag att lägga fram ett förslag för riksdagen med den inriktning jag här har angett. Motionerna Ju213, Ju366 och Ub554 bör bifallas. En följd av detta ställningstagande är att motionerna Ju236, Ju280, Ju281 och So251 avstyrks.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från den allmänna motionstiden år 2002

2002/03:Ju213 av Sten Tolgfors (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att föräldrarnas ansvar för barnen bör understrykas genom information om föräldrarnas skadeståndsansvar.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring vad gäller rätten för föräldrar att begära hjälp av polis eller socialtjänst för att få hem sina barn, som utan lov vistas "på stan" eller i andra olämpliga miljöer nattetid i enlighet med vad som anförs i motionen.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring vad gäller polisens rätt att registrera brottsmisstänkta ungdomar under 15 år, i enlighet med vad som anförs i motionen.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring vad gäller möjligheten att drogtesta också ungdomar under 15 år vid misstanke om drogpåverkan, i enlighet med vad som anförs i motionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ungdomar under 18 år som begått allvarliga brott skall kunna dömas till ett särskilt frihetsberövande ungdomsstraff på kriminalvårdshem för unga.
6. Riksdagen begär att regeringen utreder möjligheten att införa ett villkorat frihetsberövande straff, i enlighet med vad som anförs i motionen.
7. Riksdagen begär att regeringen utreder möjligheten av att kunna döma unga brottslingar till ett s.k. weekendfängelsestraff, i enlighet med vad som anförs i motionen.
8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att straffet utmäts på samma sätt för alla brottslingar över 18 år, i enlighet med vad som anförs i motionen.

2002/03:Ju236 av Bo Lundgren m.fl. (m):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av intensifierade insatser mot ungdomsbrott.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ordning i skolan.
7. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ett nytt påföljdssystem för unga brottslingar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att avskaffa vård inom socialtjänsten som ungdomspåföljd.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av insatser från socialtjänsten vid brott begångna av barn under 15 år.
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om drogtestning av personer över 12 års ålder, när misstanke föreligger om missbruk.

2002/03:Ju249 av Johan Linander m.fl. (c):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om familjens betydelse för barns normer och värderingar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett normskapande samhälle.

2002/03:Ju280 av Beatrice Ask m.fl. (m):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lokala handlingsplaner mot ungdomskriminalitet.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om polisens möjligheter till ingripande i vissa situationer.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om drogtest av ungdomar.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kriminalvårdshem för unga brottslingar.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om rättskedjans normerande verkan.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av goda förebilder.

2002/03:Ju281 av Beatrice Ask m.fl. (m):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av ökade befogenheter för polisen att vid misstanke om missbruk göra urinprover på ungdomar över tolv års ålder.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialtjänst och polis skall ha laglig rätt att kontakta anhöriga till ungdomar i en ålder upp till 20 år.

2002/03:Ju310 av Ingemar Vänerlöv (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att uppmärksamma sambanden mellan kriminalitet, missbruk och neuropsykiatriska funktionshinder inom kriminalvården och i det brottsförebyggande arbetet.

2002/03:Ju340 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om särskilda ungdomsrotlar inom åklagarorganisationen.

2002/03:Ju353 av Johan Pehrson m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förebyggande insatser från skola och sociala myndigheter för att minska risken för att barn kommer snett i livet.

2002/03:Ju360 av Agneta Lundberg och Kerstin Kristiansson Karlstedt (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ökat samarbete mellan kriminalvården/närpolisen, socialtjänsten och skolan.

2002/03:Ju364 av Lars Leijonborg m.fl. (fp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om förebyggande insatser från skola och sociala myndigheter för att minska risken att barn kommer snett i livet.

2002/03:Ju365 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

1. Riksdagen begär av regeringen en översyn av insatserna mot minderåriga brottslingar i syfte att åstadkomma en adekvat omorganisation av socialtjänstens insatser eller tillskapande av ett helt nytt system för insatserna.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att möjliggöra för snabb åtgärdshantering av unga lagöverträdare.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om påskyndande av handläggningen av ungdomsmål genom att inrätta ungdoms- och jourdomstolar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att socialförvaltningarna uppmärksammas på konsekvensen av att unga lagöverträdare kan få felaktig påföljd om inte en vårdplan upprättats.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att medlingsverksamheten får ett tydligt regelverk.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om möjligheten att kunna meddela åtalsunderlåtelse om den unge deltagit i medling.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om lagförandet av unga brottslingar genom familjerådslag.

2002/03:Ju366 av Ragnwi Marcelind m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en förändrad brottsförebyggande strategi i syfte att systematiskt, långsiktigt och med stor tydlighet arbeta med informationsinsatser för att medvetandegöra föräldrar och andra som har tillsyn över barn om värdeöverföringens betydelse och om stärkande av barns inre kontroll.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att tillåta provtagning på ungdomar under 15 år vid allvarlig misstanke om narkotikamissbruk.

2002/03:So251 av Carl-Axel Johansson (m):

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening att polisen skall ha möjlighet att drogtesta ungdomar över tolv år när misstanke finns om användning av narkotika.

2002/03:Ub554 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om provtagning på personer under 15 år.